

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Ohledání místa činu a jeho využití v trestním řízení
v České republice

Studentská vědecká odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

Rok odevzdání: 2011
IV. ročník SVOČ

Autor: Mgr. Milan Děček
Konzultant: RNDr. Petr Štourač

Anotace

Předmětem této práce v rámci programu Studentské vědecké odborné činnosti je analýza a charakteristika ohledání místa činu jako samostatného procesního úkonu a to jak z právního tak z kriminalistického hlediska. Práce se zabývá právními aspekty ohledání, právní úpravou obecně i řešením konkrétního právního problému týkajícího se ohledání. Dále jsou zde uvedeny základní kriminalistické zásady ohledání a podstatné aspekty a postupy na místě činu, tak jak by měly být správně provedeny. Práce uvádí právní předpisy které tuto problematiku upravují i odborné publikace ve kterých je podrobně rozebrána. Nakonec je do této práce zahrnuto také několik postřehů z policejní praxe. Cílem této práce je tedy seznámit čtenáře se základními pojmy, problémy, aspekty a postupy týkajícími se ohledání místa činu.

Annotation

The purpose of this work in terms of Students scientific qualified activities is to analyse and define the search of scene crime as a separate procedural act, from a legal, as well as from a criminal point of view. This work deals with legal aspects of searching, legal regulation in general and solving of a particular problem regarding the search. In this work are further featured basic criminal principles of searching and essential aspects and procedures on the scene crime in a way, as they should be correctly used. It also contains legal enactments, which regulate this issue, and authorized publications with detailed analysis of it. In addition, a few remarks from police' profession are incorporated and mentioned. To conclude, the aim of this work is to introduce elementary concepts, problems, aspects and procedures connected with the search of scene crime to the readers.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do IV. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla dříve publikována, nebyla vcelku ani částečně obhájena jako práce diplomová či bakalářská a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

V Poděbradech 08. 04. 2011

.....

Mgr. Milan Děček

Obsah

1. Úvod	4
2. Právní aspekty ohledání	5
2.1 Právní úprava.....	6
2.2 Problém nedostatečné právní úpravy	7
2.2.1 Názor nejvyššího státního zastupitelství.....	10
2.2.2 Alternativní právní názor	12
3. Teorie ohledání z kriminalistického hlediska	13
3.1 Druhy ohledání	14
3.1.1 Podle posloupnosti.....	15
3.1.2 Podle charakteru ohledávaného objektu	15
3.2 Zásady ohledání	17
3.2.1 Neodkladnost ohledání	17
3.2.2 Nezastupitelnost ohledání.....	17
3.2.3 Neopakovatelnost ohledání.....	17
3.2.4 Řízení ohledání jedním vedoucím	18
4. Ohledání místa činu	18
4.1 První zásah na místě události	19
4.2 Příprava ohledání místa činu.....	19
4.3 Stádia vlastního ohledání	20
4.4 Protokol.....	20
4.5 Několik postřehů z praxe.....	21
5. Závěr	22

1. Úvod

Pracuji již řadu let u policie ČR a v současné době působím jako „vyšetřovatel“ ve stálé výjezdové skupině SKPV obvodního ředitelství Praha IV. (Praha 4 + Praha 10). Jednou z podstatných složek náplně mé práce je provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů na místě spáchání trestného činu, včetně ohledání. Institut ohledání je jednou z nejdůležitějších částí přípravného trestního řízení. Při ohledání jsou zjišťovány prvotní a nejzákladnější informace o případu a jsou zajišťovány (často jediné) stopy a důkazy potřebné k následnému usvědčení pachatele. Bohužel se stává, že nesprávným postupem při ohledání místa činu buď nejsou zjištěny a zajištěny důležité důkazní materiály, nebo dojde k jejich znehodnocení. Což jinými slovy znamená, že místo činu se nedá důkazně nahradit a zásadní chyby učiněné v průběhu ohledání nelze ničím odčinit. Důvodem může být jak podcenění významu ohledání místa činu, tak i neznalost postupů a práce na místě činu a to jak ze strany vyšetřujících policejních orgánů, tak i ze strany civilních obyvatel, kteří na místě činu byli před jeho ohledáním. Tato práce má tedy ambici vytvořit stručný přehled věnující se nejdůležitějším zásadám vyhledávání, dokumentaci a zajišťování stop pro znalecké zkoumání na místě činu. Problematika je rámcově upravena v trestním řádu a v pokynu policejního prezidenta. Dále na toto téma bylo napsáno několik publikací v nichž jsou uvedena pravidla pro ohledání místa činu, pro zajištění stop, které byly na místě činu nalezeny, taktické a technické postupy na místě činu, které se osvědčily dlouholetým používáním v praxi a proto dnes tvoří základní zásady správného chování na místě činu.

Dále se mimo kriminalistického hlediska v této práci zabývám některými právními problémy týkajícími se oblasti ohledání, takže se nejedná jen o práci zabývající se kriminalistickým hlediskem problematiky. Při zpracování tohoto tématu jsem si dal také za cíl zmapovat současnou právní úpravu, na základě které se tyto úkony provádějí, zhodnotit současný stav *de lege lata* a nastítnit případné úpravy *de lege ferenda*. K dosažení tohoto cíle jsem využíval logických metod, analýzy, syntézy, indukce a dedukce, přičemž jsem vycházel z vlastních znalostí a zkušeností získaných předchozím studiem a praxí, a dále studiem odborné literatury, právních předpisů a judikatury týkající se této problematiky.

Nejedná se tedy o práci ryze kriminalistickou nebo trestněprávní, ale o práci průřezovou, neboť i v praxi při ohledání se střetávají oba tyto obory. Jsem si vědom, že některým pasážím této práce jsem se věnoval povrchně. K tomu jsem byl veden zejména doporučeným rozsahem Studentské vědecké odborné činnosti a také tím že problematika

uvedená v těchto kapitolách je široce rozvedena a kompletně zpracována v odborných publikacích uznávaných autorů (viz. seznam literatury).

2. Právní aspekty ohledání

Ohledání je samostatný procesní úkon, který je rámcově upraven v hlavě V., oddíl šestý, zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TR), ale souvisí s ním i další ustanovení TR. Ve stejném oddílu je upravena i prohlídka těla a jiné obdobné úkony (§ 114 TR), prohlídka a pitva mrtvol a její exhumace (§ 115 TR) a vyšetřování duševního stavu (§ 116, § 117, § 118 TR). Ovšem pouze zákonná úprava nemůže zaručit dosažení účelu trestního řízení, tj. odhalení a dokázání trestného činu a potrestání pachatele, protože je svou povahou rigidní a formální. Proto procesní normy stanovují jen určité meze v nichž orgány činné v tr. řízení vyhledávají a shromažďují informace o tr. činu a jeho pachateli. Je třeba si uvědomit, že operace při objasňování a vyšetřování jsou mnohem obsažnější a právní předpisy je ani nemohou postihnout. Ohledání místa činu je mimo legální definice uvedené v ust. § 113 TR vyloženo především v nauce o kriminalistice. Některé kriminalistické metody a doporučení byly v průběhu času dovedeny do legislativní úpravy, resp. zařazeny do trestního řádu jako zvláštní způsoby dokazování (§ 104a-konfrontace, § 104b-rekognice, § 104c-vyšetřovací pokus, § 104d-rekonstrukce, § 104e-prověrka na místě). Kriminalistikou vypracované metody musí vždy respektovat kogentní právní předpisy. V rámci tohoto vztahu je nutné hovořit o přípustnosti kriminalisticko-technických a taktických postupů. Přípustností se rozumí, že podstata, obsah, účel a postup jejich realizace nemůže být v rozporu se zákonem¹. Při posuzování tohoto vztahu je třeba přihlídnout k právu na spravedlivý proces, neboť nezákonný proces nemůže vést ke spravedlivému potrestání pachatele. Základem tohoto tedy musí být skutkový stav věci zjištěný bez důvodných pochybností. Zákonost je formou trestního řízení, spravedlnost pak žádoucí kvalitou trestního řízení². Tato problematika však obsahuje kolizní prvek, protože metody odhalování a vyšetřování tr. činů zasahují do sféry ústavně zaručených občanských práv a svobod.

¹ Blíže Pješčak, J., Bělkin, S., a kol.: Kriminalistika I, VŠ SNB, Praha 1985, s. 41.

² Šámal, P. a kol.: Trestní řád – komentář, díl I., 5. vydání, C. H. BECK, 2005, s. 11

2.1 Právní úprava

V ust. § 113 TRŘ je ohledání definováno takto:

odst. 1 „*Ohledání se koná, mají-li být přímým pozorováním objasněny skutečnosti důležité pro trestní řízení. K ohledání se zpravidla přibere znalec.*“

odst. 2 „*Protokol o ohledání musí poskytovat úplný a věrný obraz předmětu ohledání, mají se proto k němu přiložit fotografie, náčrtky a jiné pomůcky.*“

Z ust. § 113 odst. 1 TRŘ je zřejmé, že ohledání je širší pojem než ohledání místa činu a lze jej provádět i při jiných kriminalistických činnostech než jen při ohledání na místě činu (např. při ohledání věci či těla).

Samotné dva odstavce § 113 TRŘ nejsou pro tak rozsáhlý pojem ohledání dostatečné a další podrobnou úpravu ohledání poskytuje norma nižší právní síly, a to Závazný pokyn policejního prezidenta č. 100 ze dne 7. prosince 2001. Tento závazný pokyn detailně rozpracovává kriminalisticko-technickou činnost a tedy i ohledání právě z kriminalistického hlediska. Závazný pokyn č. 100 je kvalitně a podrobně zpracován, někdy je právem nazýván „kuchařkou“ kriminalisticko-technické činnosti.

Ohledání místa činu je vyloženo také v nauce o kriminalistice, popisující tento úkon jako jeden ze základních kriminalisticko-taktických a technických postupů sloužících ke zjišťování, zajišťování a sběru stop nacházejících se na (předpokládaném) místě trestného činu. Stopy jsou pak odesílány k vyhodnocení na specializované policejní pracoviště, popřípadě se k jejich vyhodnocení přibere znalec.

Znalec může být ale přibrán už na místo činu. Pro přibrání znalce k ohledání se využije ust. § 105 TRŘ, kdy je možné vyžadovat od znalců k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení jednak odborné vyjádření a pokud takový postup není dostačující, tak i znalecký posudek. Znalcem se rozumí odborník, který je zapsán v seznamu znalců příslušného krajského soudu v oboru, a policejní orgán si jej vyžaduje pro splnění svého úkolu při ohledání a dalších činnostech. Znalcem v konkrétním případě se stává pouze tehdy, pokud jej policejní orgán přibere svým opatřením ke zpracování znaleckého posudku. Proti osobě znalce nebo odbornému zaměření a jemu položeným otázkám je možné podat pouze námitku dle ust. § 105 odst. 3 TRŘ.

Další osobou která může policistům při ohledání pomoci je konzultant. Jedná se o procesní institut upravený v ust. § 157 odst. 3. TRŘ. Odborné pomoci konzultanta ze

speciálního oboru může v závažných a skutkově složitých věcech využít jak policejní orgán tak i státní zástupce. Zde je třeba zdůraznit, že konzultant z právního hlediska nemá postavení znalce. Z daného ustanovení, jeho oprávnění a způsobu přibrání jednoznačně vyplývá, že po této odborné pomoci nemůže být konzultant přibrán k případu jako znalec. Konzultant využívá svých odborných znalostí aby navedl příslušný orgán na situace, místa, skutečnosti, které by mohli vést ke správnému objasnění skutkového děje. Jde tedy o odborného průvodce. Tím je narušena i jeho případná nestrannost a z tohoto důvodu není pak oprávněn vypracovat znalecký posudek či odborné vyjádření. Z toho pak plyne i to, že přibraný znalec nemůže v tomtéž případě figurovat i jako konzultant. Vždy je v tomto směru nutno zkoumat podjatost ve smyslu zák. č. 36/167 Sb., o znalcích a tlumočnících³. Z ust. § 113 odst. 2 je zřejmé, že o každém ohledání se sepisuje protokol a obecné náležitosti tohoto protokolu upravuje § 55 TŘ.

Ohledání je oprávněn provést, popřípadě se ohledání účastnit může kterýkoli příslušný orgán činný v trestním řízení, tedy policista, státní zástupce a přichází v úvahu i soudce. Z praxe však vím, že účast státních zástupců a soudců je spíše výjimečná. Pouze u zvlášť závažných násilných deliktů je někdy možné setkat se se státním zástupcem na místě činu, ale i tak je velmi nepravděpodobné že si věc převezme a sám provede ohledání

V souvislosti s právní úpravou ohledání je třeba zmínit i ust. § 112 TŘ kde jsou vymezeny věcné a listinné důkazy. Dále ust. § 158 odst. 3 písmeno d) TŘ, vyjadřuje oprávnění policejního orgánu k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, mimo jiné provádět ohledání věci a místa činu. Ust. § 160 odst. 4 TŘ je pak legální definicí neodkladného a neopakovatelného úkonu, kterým ohledání bezpochyby je. Samozřejmostí je, že ohledání musí být prováděno dle zákona a v zákonných mezích, aby ohledáním zjištěné informace a zajištěné stopy mohly být procesně využity v trestním řízení a následně při dokazování před soudem.

2.2 Problém nedostatečné právní úpravy

Co však za situace, kdy oprávněná osoba nedá souhlas, respektive vysloví nesouhlas s provedením ohledání dle ust. § 113 TŘ? Při řešení tohoto problému je třeba použít logického a systematického výkladu dotčených ustanovení TŘ. Ze systematiky TŘ vyplývá, že ohledání je zařazeno do hlavy páté jako jeden z důkazních prostředků. Z tohoto pohledu

³ Krejčí, Z.: Zamyšlení nad jedním problémem při ohledání, In *Kriminalistický sborník 1/2011*, Praha: KÚ, s. 45-49.

pak jde o úkon, kterým se dá dokazovat zejména to, že se skutek stal⁴. Význam dokazování spočívá právě v tom, že je to jediný možný zákonný způsob, jak si orgány činné v trestním řízení mohou a musí obstarat skutkový podklad pro své rozhodnutí. Platí zde negativní vymezení, že důkazní prostředky nelze získat nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení. Nezákonné donucení může mít jakoukoli podobu, přičemž musí být takové intenzity, aby vedlo k získání důkazu proti vůli jiné osoby, vůči níž donucení směřuje⁵. Problém spočívá v tom, zda stávající právní úprava uvedená v § 113 TŘ, popřípadě ve spojení s jinými ustanoveními trestního řádu (či jiného právního předpisu), dovoluje orgánu činnému v trestním řízení provést ohledání místa činu nacházejícího se v soukromí, bez souhlasu oprávněné osoby, popřípadě v jakém rozsahu, a to v souladu s obecnými principy stanovícími meze přípustnosti zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních lidských práv a svobod.

Základní meze pro zásah tohoto charakteru stanoví především čl. 2 odst. 3 Ústavy (srov.: „Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon“) a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), shodně stanoví, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Krom toho je nutno dbát i mezi vyplývajícími z ústavně zajištěné nedotknutelnosti vlastnictví (čl. 11 odst. 3 Listiny), především ale ochrany ústavně garantované nedotknutelnosti soukromí (čl. 7 odst. 1 a čl. 10 Listiny), zejména však ústavně chráněného práva na nedotknutelnost obydlí (čl. 12 Listiny). Trestní řád obsahuje řadu ustanovení upravujících postupy orgánů činných v trestním řízení, která tato ústavně zaručená základní práva a svobody prolamují. Neobsahuje však žádný institut, který by výslovně nebo alespoň obsahově dopadal na všechny (a to i jednotlivé, dílčí) úkony prováděné v rámci ohledání místa činu.

Není pochyb, že zásah do ústavně garantovaného práva na ochranu soukromí, zejména pak obydlí, lze, v rámci trestního řízení, připustit jen za předpokladu, že to zákon výslovně dovoluje a realizovat jej lze jen způsoby, které trestní řád taxativně stanoví. Postupy směřující ve výsledku k obdobnému cíli, avšak jejichž úprava stojí mimo úpravu ohledání místa činu, jsou zejména dva významné procesní úkony, a to domovní prohlídka (§ 82 odst.1 a navazující TŘ) a prohlídka jiných prostor a pozemků (§ 82 odst. 2, § 83a TŘ), a dále je tu úkon majícího povahu bezprostředního zákroku, tj. vstupu do obydlí, jiných prostor nebo na pozemek (§ 83c TŘ). Pro všechny tři tyto úkony je společná jednak zákonem uložená povinnost osoby, vůči

⁴ Blíže ust. § 89 TŘ

⁵ Šámal, P. a kol.: Trestní řád – komentář, díl I., 5. vydání, C. H. BECK, 2005, s. 724

níž úkon směřuje, tyto úkony strpět (§ 85a TŘ), jednak ale současně i omezení zakazující orgánům činným v trestním řízení využít těchto úkonů k jinému účelu, než k němuž jsou výslovně určeny. Ten u domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor vyplývá ze striktně vymezeného účelu tohoto úkonu, v případě vstupu do obydlí, jiných prostor a na pozemek, krom povahy samotného úkonu jako bezprostředního zákroku, je ještě i explicitně zákonem vyjádřen v § 83c odst. 3 TŘ. Úspěšné provádění důkazů, resp. zajišťování důkazních prostředků pomocí taxativně vymezených zvláštních postupů zabezpečuje společné ustanovení § 85c TŘ. Ve výčtu tam uvedených postupů však ohledání místa činu uvedeno není⁶!

Tento problém nelze vyřešit ani před zahájením trestního řízení aplikací ustanovení zákona o Policii (z.č. 273/2008 Sb.), kde v ust. § 40 je uvedeno oprávnění policisty vstoupit do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek. Toto ustanovení taxativně stanoví podmínky, za nichž je policista oprávněn otevřít byt nebo jiný uzavřený prostor. Pro účely vyřešení výše popisovaného právního problému by byl však vhodný jen důvod ke vstupu uvedený v odstavci 2, písmeno a) zmíněného ustanovení, v případě důvodného podezření, že se na místě nachází zemřelý. Tehdy je policista oprávněn vstoupit bez souhlasu uživatele do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek a provést tam potřebné úkony nebo jiná opatření. Ze systematického zařazení i ze znění této úpravy nelze dovodit oprávnění policie ke vstupu do obydlí proti vůli oprávněné osoby (majitele či uživatele), byť se tam, podle předběžných zjištění, nacházelo místo trestného činu, za účelem provedení jakýchkoli úkonů směřujících k zajištění důkazů pro trestní řízení (ve smyslu zabezpečení místa a následného sbírání, snímání, odnímání, vzetí do úschovy atd.). Takové oprávnění orgánu činného v trestním řízení nelze dovodit ani z obecně formulovaného ustanovení § 113 TŘ, je-li chápáno izolovaně.

Ke stejnému závěru je třeba dospět i výkladem ust. § 85c TŘ, které upravuje provádění důkazů v bytě, obydlí, jiných prostorách a na pozemku, právě proto, že taxativním výčtem tam uvedených důkazních prostředků vymezuje meze průlomu do ústavně zaručeného práva na ochranu soukromí, jež nelze rozšiřovat výkladem s pomocí analogie. Nepomůže tu ani argumentace oprávněním vyplývajícím z ust. § 158 odst. 3 písmene d) TŘ, které umožňuje ve fázi tzv. prověřování provádět ohledání věci a místa činu. V odstavci 3 zmíněného ustanovení jsou však pouze demonstrativně vypočítávány úkony, které lze v této fázi trestního řízení činit, aniž by ovšem jakkoli blíže vymezovalo jeho obsah či pravidla postupu. Nepomůže ani odkaz na neodkladnost či neopakovatelnost tohoto úkonu ve smyslu definice

⁶ Výkladové stanovisko NSZ č. 1 ze dne 05. 06. 2008. In. *Sbírka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství*, Brno, 2008

uvedené v ust. § 160 odst. 4 TŘ, která má v této fázi trestního řízení význam pouze jako zdůraznění skutečnosti, že tomuto úkonu nemusí předcházet formální vyhotovení záznamu o zahájení úkonů v trestním řízení, ale že jím samotným se zahajuje trestní řízení.

Základní problém tedy tkví v nedostatečné zákonné úpravě vymezení pravidel ohledání, za nichž lze tento úkon provést i proti vůli oprávněných osob, má-li být zasahováno do jejich ústavně garantovaného práva na ochranu soukromí. Neznamená to však, že by zde orgány činné v trestním řízení byly zbaveny všech prostředků, jimiž má být zajištěno splnění účelu trestního řízení. Využití těchto prostředků je však striktně omezeno jen na nezbytnou míru zásahu do nedotknutelnosti zmíněných ústavně zaručených práv, v míře nezbytné pro zajištění sledovaného účelu.

2.2.1 Názor nejvyššího státního zastupitelství⁷

Ustanovením, pomocí něhož lze v nezbytném rozsahu překlenout dosavadní mezeru v zákoně týkající se ohledání, je ustanovení § 83c TŘ. Vstup do obydlí má sice povahu bezprostředního zákroku, nikoli jako úkonu směřujícího ke zjištění, zajištění a sběru stop zanechaných na místě trestného činu, nicméně toto ustanovení trestního řádu výslovně dovoluje policejnímu orgánu vstoupit do obydlí, jiných prostor nebo na pozemek i tehdy, jestliže věc nesnese odkladu, nelze opatřit z důvodů neodkladnosti příkaz k domovní prohlídce a vstup tam je nezbytný mj. též pro ochranu jiných práv a svobod nebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku, s omezením na zabránění hrozícímu nebezpečí (po vstupu na místa shora uvedená nesmějí být provedeny žádné jiné úkony než takové, které slouží k odstranění naléhavého nebezpečí nebo k předvedení osoby). Z jeho dikce tedy plyne – ovšem bez přímého odkazu na úkony prováděné při ohledání místa činu – že jeho smyslem je umožnit takový postup orgánů činných v trestním řízení, jímž se zabezpečuje splnění účelu trestního řízení v tom nejzákladnějším rozsahu, ustanovení přitom obsahuje odkaz na charakter i intenzitu veřejného zájmu jako jeden z důvodů (podmínku), pro který je tento zásah přípustný, a současně jej limituje provedením výlučně jen těch opatření, která jsou ke splnění zde vyjádřeného účelu nezbytná. Splňuje tak v obecné rovině požadavky na ústavně konformní zásahy orgánů veřejné moci do základních práv a svobod z důvodu ochrany veřejné bezpečnosti a pořádku. Proto jej lze dle názoru Nejvyššího státního zastupitelství aplikovat i na postupy používané v rámci ohledání místa činu, resp. na některé

⁷ Výkladové stanovisko NSZ č. 1 ze dne 05. 06. 2008. In. *Sbírka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství*, Brno, 2008

z těchto postupů, nelze-li podle jiného ustanovení trestního řádu pro neodkladnost provést celý úkon ohledání, neboť dovoluje provést alespoň bezprostřední a nezbytná opatření směřující k zajištění jeho základních funkcí, čímž ovšem současně naplňuje i jeho základní účel, je-li chápán jako zajištění stop trestného činu. K němu bezpochyby primárně patří zabezpečení jejich neporušitelnosti ve stavu, v němž byly po činu zanechány, a to až do okamžiku, než je bude možno standardními procesními postupy v trestním řízení sejmout, analyzovat a případně též v důkazním řízení využít. Případná námitka že tato argumentace by mohla být považována za rozšiřování taxativního výčtu možností, kdy lze do základního práva na nedotknutelnost obydlí zasáhnout (tedy nepřípustná analogie) je bezpředmětná, neboť zde se jistě jedná o logický extenzivní výklad ustanovení § 83c TŘ.

Pro výše uvedený účel je nutno meze využití ust. § 83c TŘ přesně dodržet. V souvislosti s těmito „zabezpečovacími“ úkony lze sbírat důkazy či důkazní prostředky jen potud, pokud je na jedné straně jejich fyzické zabezpečení skutečně z hlediska uvedeného základního účelu nezbytné, a pokud postup přitom zvolený nevybočuje excesivně z účelu tohoto „zabezpečovacího“ opatření. Jinak řečeno, konkrétní podoba postupu směřujícího k zajištění účelu ohledání místa činu v případě, že osoba, do jejíhož soukromí má být přitom zasahováno, odmítne takové úkony strpět a je nutno proto využít podpůrně opatření, které ust. § 83c TŘ nabízí, je limitována nezbytností těchto opatření, účelem (zabezpečit místo, popřípadě určitou konkrétní stopu před aktuálně hrozícím zničením a tedy její nenahraditelnou ztrátou) i časem (dokud nebezpečí trvá). Pozitivní vymezení těchto postupů bude velmi obtížné, ne-li zcela nemožné. Nicméně ve smyslu negativního vymezení lze vcelku bez pochyb tyto meze určit – těmito postupy nelze obcházet ustanovení o domovní prohlídce (ust. § 82 odst. 1 a § 83 TŘ), popř. o prohlídce jiných prostor a pozemků (ust. § 82 odst. 2 a § 83a TŘ). Proto při nedostatku výslovné právní úpravy, kdy ustanovení § 113 TŘ nejenže neobsahuje žádné zákonné zmocnění orgánů činných v trestním řízení k prolomení ústavního práva na ochranu soukromí (zejména obydlí), ale nedefinuje ani všechny úkony, které se na místě činu zcela běžně v rámci ohledání provádějí, je to právě ustanovení § 83c TŘ, jež přináší orgánům činným v trestním řízení legitimní a legální prostředek, jak zajistit (byť jen za jeho subsidiárního použití) splnění účelu trestního řízení a umožňuje tak naplnit za dané situace základní smysl institutu ohledání místa činu postupy vyváženě zasahujícími do soukromí občanů.

Jinými slovy za situace, kdy policejní orgán má k dispozici důkazy zakládající důvodné podezření nasvědčující existenci bezprostředního nebezpečí zničení nebo znehodnocení stop nebo jiných důkazů, které se na místě činu nacházejí, je oprávněn vstoupit

do obydlí i proti vůli jeho vlastníka nebo uživatele a setrvat tam, pokud toto nebezpečí není odvráceno, a učinit všechna nezbytná opatření k tomu, aby aktuálně hrozící nebezpečí zničení těchto stop bylo odvráceno. Není však oprávněn činit žádné jiné úkony směřující k vyhledání dalších důkazů, ani zadokumentování důkazů již zjevně existujících, ledaže by hrozilo přímé, reálné a bez pochyb seznatelné nebezpečí, že bez jejich bezprostředního fyzického zabezpečení by došlo k jejich zničení, a tím i ke zmaření účelu trestného řízení. Provedení ohledání místa činu proti vůli oprávněné osoby je orgán činný v trestním řízení oprávněn provést pouze tehdy, pokud má k dispozici rozhodnutí soudu o nařízení domovní prohlídky (§ 83 TŘ) či prohlídky jiných prostor či pozemků (§ 83a TŘ). Bez splnění těchto podmínek by bylo nutno každý úkon provedený nad rámec zákonných zmocnění vyplývajících z § 83c TŘ v tom duchu, tak jak byla výše vyložena, považovat za nezákonný s důsledkem znamenajícím nepoužitelnost (absolutní neúčinnost) takto získaných důkazů v dalším průběhu trestního řízení. K tomu je ještě nutno dodat, že ohledání místa činu (§ 113 TŘ) není podmíněno předchozím souhlasem osob, jimž přísluší vlastnické, užívací či jiné právo k místům (prostorům), v nichž se ohledání provádí a do jejichž soukromí má být těmito úkony zasahováno, takže výše popsany postup se týká až situace kdy taková osoba přímo projeví nesouhlas.

2.2.2 Alternativní právní názor

Z hlediska účelu trestního řádu vyjádřeného v ust. § 1 odst. 1 TŘ se jeví jako vhodnější volba alternativního právního názoru, kdy po vstupu na místo události, které je chráněno vlastnickými právy, policejní orgán provede ohledání jako úkon, kterému je každá z osob zúčastněných na úkonu trestního řízení **povinna vyhovět**, přičemž se vychází z právní fikce, že pokud dotčená osoba nevypraví negativní stanovisko, tak platí její souhlas s úkonem.

Interpretace ustanovení § 113 TŘ musí vycházet ze základních práv a svobod, účelu trestního řádu, základních zásad trestního řízení a způsobu provádění úkonů trestního řízení. Je důležité při provádění úkonů trestního řízení jednat s osobami zúčastněnými na úkonu tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení, tedy aby byly trestné činy náležitě zjištěny a jejich pachatelé spravedlivě potrestáni.

Je také nutné vycházet ze základních zásad trestního řízení, zejména z ustanovení § 2 odst. 4 TŘ, kde je stanovena povinnost orgánů činných v trestním řízení postupovat z úřední povinnosti a to tak, že mohou zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení. Ve smyslu ust. § 2 odst. 5 TŘ tyto orgány

postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v TŘ a za součinnosti stran, aby byl zjištěn skutkový stav věci. Tyto povinnosti je třeba uvést v kontextu s povinnostmi občanů, uvedenými v ust. § 1 odst. 2 TŘ (*Pomáhat k dosažení účelu trestního řízení je právem a podle ustanovení tohoto zákona i povinností občanů*), které jsou přímo pojaty do některých konkrétních ustanovení TŘ, např. povinnost podrobit se prohlídce těla a jiným podobným úkonům ve smyslu ust. § 114 TŘ. Použijeme li k výkladu ustanovení § 113 TŘ argument logického výkladu „a simili“, pak se dá dojít k tomuto závěru: Pokud ustanovení § 114 TŘ ukládá každému povinnost podrobit se prohlídce těla a jiným obdobným úkonům zasahujícím do tělesné integrity a to pod hrozbou donucení (ust. § 114 odst. 4 TŘ) či pořádkové pokuty (ust. § 66 TŘ), tedy zasahuje do ústavou zaručeného práva osoby na tělesnou nedotknutelnost⁸ a orgán činný v trestním řízení při takovém úkonu postupuje podle zákona, pak bude postupovat podle zákona i v případě ohledání při projeveném nesouhlasu dotčené osoby. Podporou pro tento výklad je stanovisko, že předmětem ohledání může být i fyzická osoba nebo věc⁹, ale také fakt, že systematicky jsou tyto dva úkony řazeny v hlavě páté, oddílu šestém s názvem ohledání.

Kde jsou však hranice ohledání a kdy dochází k jejich překročení do podmínek pro prohlídku ve smyslu ust. § 82 TŘ? Odpověď na tuto otázku není jednoduchá. Bude nutno vždy posoudit okolnosti konkrétního vyšetřovaného případu. Bude-li např. prováděno v bytě ohledání v případě krádeže vloupáním, pak je rozsah tohoto ohledání dán způsobem vniknutí pachatele do objektu, odchodovou trasou, místy, kde se nacházely odcizené věci, popřípadě místy, kde se pachatelé pohybovali. Součástí ohledání však již nebude například prohlížení rozházených listin či prostor kde prokazatelně pachatel nebyl. Půjde-li však o případ vraždy, tak lze očekávat, že rozsah ohledání místa činu bude daleko rozsáhlejší, kdy bude obtížné stanovit, do jakých podrobností ohledání lze zajít, ikdyž zrovna u vraždy pravděpodobně žádná taková hranice není a ohledává se v objektu zkrátka vše.

3. Teorie ohledání z kriminalistického hlediska

Ohledání je ustálenou praxí a teorií považováno za „kriminalistickou metodu, která na základě bezprostředního, cílevědomého pozorování zkoumá, hodnotí a podchycuje materiální

⁸ čl. 7 LZPS

⁹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád – komentář, díl I., 5. vydání, C. H. BECK, 2005, s. 924

situaci nebo stav objektu majícího vztah k prověřované události za účelem jejího poznání, získání důkazů a dalších informací důležitých pro trestní řízení¹⁰.

Průběh každé události způsobuje změny v okolní realitě. Tyto změny se nevztahují pouze k samotné události, ale odráží se v nich i okolnosti a příčiny, za kterých k události došlo. Uvedené skutečnosti jsou zjišťovány různými postupy a metodami, přičemž zde nezastupitelné místo zaujímá ohledání. Ohledání se koná všude tam, kde mají být přímým pozorováním zjištěny skutečnosti důležité pro objasnění věci. Ohledání je základní metodou práce policisty při objasňování deliktů, která má za cíl nalézt a zajistit stopy a věcné důkazy, zjistit a objasnit mechanismus vzniku a průběhu události, zjistit a odhalit příčiny a podmínky, které vedly nebo umožnily spáchat delikt, zjistit motiv jednání a v neposlední řadě odhalit a usvědčit pachatele.

Místo činu je většinou výchozím bodem při vyšetřování a často je také jediným místem, kde je možno nalézt stopy potřebné pro objasnění případu. Z kriminalistického hlediska je to místo trestné činnosti pachatele. V užším smyslu je to místo, kde došlo ke spáchání trestného činu a v širším smyslu každé další místo, kde pachatel, nebo další osoby na trestném činu zúčastněné, vykonali jakoukoli činnost, která je v příčinné souvislosti s zamýšleným nebo nastalým jednáním. Hranice místa činu je tedy stanovena u každého případu individuálně, podle konkrétních okolností zjištěných na místě. Vždy je však lepší provést širší ohledání a později nepotřebné stopy vyřadit, neboť v době ohledání zpravidla nejsou známy všechny okolnosti případu.

Dalším pojmem, se kterým setkáváme při ohledání, je stopa. Stopa je kriminalisticky relevantní odraz změny v materiálním prostředí nebo ve vědomí člověka, která souvisí s vyšetřovanou událostí příčinně, místně a časově. Stopa je zjistitelná, zajistitelná a využitelná za použití současných kriminalistických metod, postupů a prostředků¹¹.

V ideálním případě se tedy má na místě činu provedeným ohledáním podařit odpovědět na 7 základních kriminalistických otázek: Kdo? Co? Kdy? Kde? Jak? Čím? Proč?

3.1 Druhy ohledání

Ohledání se dá dělit podle mnoha hledisek, ale z pohledu kriminalistiko-taktického jsou nejdůležitější hlediska podle posloupnosti a podle charakteru ohledávaného objektu.

¹⁰ Němec, M., *Kriminalistická taktika pro policisty* : Eurounion Praha, 2004, s. 104.

¹¹ Hlaváček, J., Protivínský, M., a kol.: *Praktická kriminalistika*, Praha: KÚ PČR, 2007, s. 9

3.1.1 Podle posloupnosti

Podle posloupnosti můžeme ohledání rozdělit na prvotní ohledání, opakované ohledání a doplňující ohledání.

O prvotním ohledání hovoříme tehdy, jestliže jsou objekty k danému případu pozorovány poprvé. Toto ohledání je nejvýznamnější. Je zde nejpravděpodobnější, že dojde ke správnému poznání prošetřované události a k zjištění všech stop a ostatních důkazů, které zde pachatel zanechal. Prvotní ohledání však může být z objektivních a nebo subjektivních důvodů přerušeno. Jestliže se znovu pokračuje v ohledání, nejedná se zde o opakované ohledání, ale o pokračování v prvotním ohledání. Tato skutečnost se musí objevit v protokolu o ohledání v podobě doby přerušování ohledání a znovu zahájení ohledání. Místo ohledání se musí řádně zajistit proti znehodnocení situace na místě.

Druhé nebo další ohledání objektu v téže věci je nutno považovat za opakované ohledání. Využívá se v případech, kdy prvotní ohledání bylo provedeno nekvalitně, což zpravidla vede k velice negativním důsledkům při vyšetřování věci. Opakované ohledání nastává i v situaci, kdy v průběhu vyšetřování bylo zjištěno, že by se na ohledávaném objektu měly nacházet, mimo již nalezených stop, stopy další, které nebyly při prvotním ohledání nalezeny. Na rozdíl od pokračování v prvotním ohledání v čase mezi jednotlivými úkony místo činu až na výjimky nebývá zajištěno, neboť se při ukončení prvotního ohledání neví o tom, že nějaké opakované bude provedeno.

Doplňující ohledání je v podstatě prvotním ohledáním. Jsou ohledávány části objektů ohledání, které při prvotním ohledání byly od prvotních objektů odděleny, nebo nebyla známa jejich existence či příslušnost k ohledávanému objektu. Přichází v úvahu i tehdy, jestliže musíme rozšířit místo ohledání například o místo nálezů odcizené věci, které při prvotním ohledání nebylo známo.

3.1.2 Podle charakteru ohledávaného objektu

Podle charakteru ohledání rozlišujeme ohledání místa činu, mrtvol a místa jejího nálezů, předmětů, dokumentů, zvířat a ohledání těla živé osoby¹². Z těchto druhů ohledání se některá provádí samostatně a některá jsou prováděna najednou, jako součást jednoho úkonu (např. při ohledání místa činu často dochází, kromě ohledání vlastní situace na místě činu i k ohledání mrtvol, předmětů, apod.). Je však třeba od ohledání rozlišovat znalecké zkoumání

¹² Straus J. a kol.: Kriminalistická taktika, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 67

předmětů (například zbraň je na místě činu zajištěna jako balistická stopa při ohledání a následně je předána Kriministickému Ústavu ke znaleckému zkoumání v oboru balistika).

Ohledání mrtvoly a místa jejího nálezu je tedy prováděno buď jako součást ohledání místa činu, nebo jako samostatné ohledání, při kterém je k ohledání zpravidla přibrán služební (policejní) lékař nebo znalec (patolog). Při tomto druhu ohledání je cílem zejména získat informace o okolnosti smrti a příčině smrti, o době smrti, nebo o době jednání, které bylo příčinou smrti, o způsobu usmrcení, o motivu usmrcení, atd. Je také třeba posoudit vzájemný vztah mrtvoly a místa, kde byla nalezena, zejména zda místo nálezu mrtvoly je totožné s místem spáchání trestného činu. Myslím že je na tomto místě vhodné uvést, že zmíněné ohledání mrtvoly není totožné s prohlídkou a pitvou mrtvoly, která je upravena v ustanovení § 115 TR.

Při ohledání předmětů se ohledávají zejména předměty nalezené na místě činu, zajištěné vydáním věci (§ 78 TR), odnětím věci (§ 79 TR), při domovní prohlídce (§ 82 odst. 1,2 TR), při osobní prohlídce (§ 82 odst. 3,4 TR) apod. Ohledáním předmětů jsou zjišťovány relevantní stopy na předmětu (např. DKT otisky, biologické stopy), je zjišťován jejich stav, skupinové znaky (např. velikost, materiál, účel), které přiřazují předmět k určitému druhu a individuální znaky (např. stupeň opotřebení, defekty, aj.). Cílem ohledání předmětu je buď zjištění individuální identifikace, nebo zjištění vztahu předmětu k vyšetřované události.

Cílem ohledání dokumentů je zjistit jejich obsah, vztah k prověřované události, formu, náležitosti, materiál použitý k zhotovení, jejich pravost, dodatečné úpravy a další možné stopy (daktyloskopické, biologické atd.). Tento druh ohledání je zpravidla prováděn v laboratorních podmínkách po zajištění dokumentu jako věcné stopy na místě činu.

Ohledání zvířat se provádí zřídka, například při prověřování deliktů souvisejících s týráním zvířat. Cílem ohledání může být zjištění informací o druhu zvířete, o jeho věku, pohlaví, o stopách na těle zvířete, o konkrétní osobě, která je majitelem zvířete, nebo o hospodářství nebo chovu, ke kterému zvíře přísluší. K ohledání zvířete je zpravidla přibrán veterinář.

Vzhledem k tomu, že se ohledáním těla živé osoby zasahuje výrazným způsobem do osobních práv jedince, je tento druh ohledání samostatně upraven v ust. § 114 TR jako prohlídka těla. Cílem tohoto ohledání je zejména zjistit a zadokumentovat stopy na těle živé osoby, které by mohly mít souvislost s vyšetřovanou událostí, ať už se jedná o tělo podezřelého nebo poškozeného. Nelze však tuto prohlídku zaměňovat s osobní prohlídkou. Musí zde být dodržena zásada, že prohlídku provádí lékař nebo osoba stejného pohlaví.

3.2 Zásady ohledání

Pro ohledání platí tyto základní zásady: neodkladnost ohledání, nezastupitelnost ohledání, neopakovatelnost ohledání, řízení ohledání jedním vedoucím¹³. Mimo tyto zásady pak platí i další které trefně vyjádřil jeden starý policista, který mě kdysi učil jak se na místě činu chovat: „Policajt na místě činu musí mít oči otevřené, pusu zavřenou a ruce v kapsách“. Tedy jinými slovy je třeba přistupovat k ohledání aktivně, zodpovědně, chovat se tak aby nebyly vytvářeny nové stopy (ať už policisty či ostatními osobami), chránit stopy před zničením a kontaminací (i mluvením nad místem kde budou zajišťovány biologické stopy dochází ke kontaminaci slinami). Pak je potřeba také místo činu uzavřít, vykázat všechny osoby, které na místě činu nemají co pohledávat, používat ochranné pomůcky, atd.

3.2.1 Neodkladnost ohledání

Situace na místě činu se rychle mění a to zejména vlivem povětrnostních podmínek, biologických, chemických a fyzikálních procesů, což negativně ovlivňuje informační hodnotu stop. Proto je nutné ohledání provést co nejdříve po získání informace o dané události.

3.2.2 Nezastupitelnost ohledání

Nezastupitelnost spočívá v nemožnosti informace a důkazy získané z ohledání nahradit výsledky z jiných úkonů (výslech, vyšetřovací pokus, atd.). Informace získané z jiných úkonů jsou již zprostředkované a mohou být ovlivněny představami subjektů, které tyto informace poskytují.

3.2.3 Neopakovatelnost ohledání

Pro ohledání je ideální stav v době opuštění místa činu pachatelem. Od tohoto okamžiku se situace na místě mění, resp. pro zajištění stop zhoršuje. Neopakovatelnost ohledání se může zdát být pouze formální zásadou neboť se v praxi často setkáváme s opakováním ohledání, zejména u ohledání místa činu. To však spíše svědčí o nedůslednosti nebo nezodpovědném přístupu k ohledání. Každé opakované ohledání snižuje informační

¹³ Hlaváček, J., Protivínský, M., a kol.: Praktická kriminalistika, Praha: KÚ PČR, 2007, s. 12

hodnotu a v trestním řízení i důkazní hodnotu. Může dojít až ke zpochybnění předcházejících ohledání a v tom je podstata této zásady.

3.2.4 Řízení ohledání jedním vedoucím

Ohledání je zpravidla prováděno výjezdovou skupinou sestavenou z policistů, kriminalistických techniků a dalších specialistů. Jde o kolektivní práci, při níž má každý vymezené úkoly. Z toho důvodu je ve výjezdové skupině určen vedoucí, který je odpovědný za průběh a výsledek ohledání a všichni zúčastnění jsou mu po dobu ohledání místa činu podřízeni. Nerespektování této zásady by mělo za následek chaos a zmaření účelu a výsledku ohledání.

4. Ohledání místa činu

Tento druh ohledání je nejčastěji prováděným ohledáním. Poskytuje informace o mechanismu vzniku prověřované události a případně o osobě, která je způsobila. Ohledání místa činu představuje zkoumání celé řady objektů, místností, terénu apod. Vzhledem ke složitosti zde také působí mnoho objektivních a subjektivních faktorů ovlivňujících vlastní průběh a výsledek ohledání místa činu. Za nejpodstatnější z těchto faktorů považuji osobu která ohledání provádí, respektive její zkušenosti a cit pro tuto činnost.

Poznávanou událostí je zpravidla trestný čin, který se odehrál v určité situaci, za určitých podmínek a na určitém místě. Souvislost místa s prověřovanou událostí může být dána zejména označením místa poškozeným (loupež na ulici), na místě je napadený objekt zájmu (nalezené odcizené vozidlo), na místě se nacházejícími předměty, kterými byl čin spáchán (odhozená pistole v křoví), atd.

Ještě se chci v této části práce zmínit o tom, že cílem zjištění a zadokumentování na místě činu jsou mimo jiné i tzv. negativní okolnosti¹⁴, což jsou takové změny na místě činu, které jsou v logickém rozporu se skutkovým zjištěním případu nebo s informacemi zjištěnými ohledáváním. Jedná se o neexistenci změn nebo stop na místě činu, které by však v souvislosti s konkrétním případem na místě činu být měli (uvnitř vozidla nejsou střepy z rozbitého okna při vloupání), nebo naopak se jedná o existenci změn a stop, které by v souvislosti s konkrétním případem na místě činu být neměli (obrys chybějícího předmětu v usazeném prachu). Negativní okolnosti mohou na místě činu vzniknout přirozenými změnami na místě

¹⁴ Chmelík J.: Ohledání místa činu, PČR, Praha 1995, str. 11

činu (např. odpařování tekutin, biologický rozklad), nepřirozenými změnami na místě činu vytvořené převážně pachatelem (např. zahlazení stop, zanechání falešných stop) a v neposlední řadě nedůslednou a neodbornou prací zasahujících nebo ohledávajících policistů (např. zbytečná manipulace s předměty před ohledáním).

4.1 První zásah na místě události

Nehledě na závažnost trestného činu, rozsah stop a podmínky místa události (prostor, povětrnostní podmínky) platí pro všechna místa činu stejné zásady, které je nutné dodržet. Je třeba se dostavit na místo co nejdříve a provést okamžitá opatření (poskytnout první pomoc, odvrátit hrozící nebezpečí, uzavřít, zajistit a uchovat původní stav místa činu). Dále je třeba získat přehled o přítomných osobách, času, počasí. Podezřelou osobu je třeba odvést z místa činu a střežit. Vhodné je i zadokumentovat počáteční situaci místa při příchodu policistů na místo. Nejdůležitější je v této fázi ochránit stopy¹⁵.

4.2 Příprava ohledání místa činu

Ohledání místa činu zahrnuje zkoumání celé řady objektů, místností a někdy i velmi rozlehlých terénu, za často velice nepříznivých podmínek. To z něj dělá velmi náročný a složitý úkol. Je proto zřejmé, že je na ohledání místa činu nutné se důkladně připravit.

Taktická a technická opatření před výjezdem na místo činu zahrnují zejména složení výjezdové skupiny včetně výběru specialistů potřebných při ohledání s ohledem na charakter a specifikaci místa činu. Dále zahrnují přesnou lokalizaci místa činu, zajištění přepravy na místo činu, výběr a zajištění potřebných technických prostředků, které nejsou součástí standardní výbavy výjezdové skupiny, hlásná služba ve směru k operačnímu středisku.

Mezi taktická a technická opatření po příjezdu na místo činu patří získání informací od oznamovatele a policisty, který provedl první zásah na místě události, orientační obhlídka místa, vymezení hranic ohledání jednotlivých míst a jejich uzavření, technická opatření ke zlepšení podmínek ohledání (např. přístřešek nad tělem v dešti), vyžádání dalších specialistů a techniky, stanovení způsobu ohledání, vyhodnocení celkové situace na místě činu provedené vedoucím výjezdové skupiny a následné upřesnění úkolů jednotlivých pracovníků, kteří budou ohledání místa činu provádět.

¹⁵ Hlaváček, J., Protivínský, M., a kol.: Praktická kriminalistika, Praha: KÚ PČR, 2007, s. 9-10

4.3 Stádia vlastního ohledání

Náročnější ohledání místa činu se zpravidla provádí ve dvou stádiích. **Předběžné (orientační) ohledání** spočívá v dokumentaci místa v dosud nezměněném stavu a získání informací pro rozhodnutí o detailním ohledání, vyznačení významných objektů. Při **detailním ohledání** se důkladně ohledají objekty nacházející se na místě. Stopy jsou označeny štítky s pořadovými čísly, jsou důkladně zadokumentovány a jsou zajištěny (in natura, snímáním na fólii, odléváním, odebíráním vzorků biologických či chemických materiálů atd.). Zásadně jsou rozlišovány tyto způsoby detailního ohledání: frontální (policisté jdou v rojnici od jedné hranice místa ke druhé), excentrický (ohledání po spirále od středu k okrajům), koncentrický (ohledání po spirále od okrajů do středu), rajónový (rozdělení místa na několik rajónů), po trase pachatele, ve směru hodinových ručiček (v místnosti). Závěrečné stádium ohledání spočívá v dokončení dokumentace, tj. v dopracování náčrtku, kompletace datových nosičů video a fotodokumentace, soustředění identifikačních údajů přítomných osob, meteorologické situace a dalších údajů potřebných pro sepsání protokolu o ohledání místa činu¹⁶.

4.4 Protokol

Protokol o ohledání je z procesního hlediska jeden z nejdůležitějších důkazních prostředků, můžeme říci, že je hlavním dokumentačním prostředkem a ostatní prostředky jako fotodokumentace, plánek apod. ho jen doplňují. Z kriminalistického hlediska je povinnou formou dokumentace. Je jedním prvků podle kterých se stanovuje další postup při vyšetřování, určují se kriminalistické a vyšetřovací verze, atp. Proto protokol o ohledání musí splňovat jak požadavky trestního řádu, tak požadavky a taktická hlediska kriminalistiky.

Každý protokol o ohledání obsahuje povinně tři části: V první části jsou soustředěny údaje o úkonu, důvodu ohledání (kauza), času, podmínkách, osobách zúčastněných na úkonu, způsobu ohledání. Ve druhé části je obsažen vlastní popis ohledání s důrazem na zajištěné stopy. Ve třetí části jsou uvedeny informace o ukončení ohledání, pořízení další dokumentace, přesný seznam a bližší popis nalezených a zajištěných stop, předmětů a dokumentů s uvedením, jak s nimi bylo či bude naloženo.

¹⁶ Hlaváček, J., Protivínský, M., a kol.: Praktická kriminalistika, Praha: KÚ PČR, 2007, s. 13-14

4.5 Několik postřehů z praxe

Nejprve se chci zmínit o tom že způsob provádění ohledání místa činu a veškerá činnost která do toho patří se liší dle závažnosti deliktu který je vyšetřován, resp. která policejní složka je věcně příslušná. Věcná příslušnost je dána Závazným pokynem Policejního prezidenta č. 30/2009. Když to hodně zjednoduším tak základní útvary (místní a obvodní oddělení PČR) prověřují trestné činy na které zákon stanoví trest odnětí svobody s **horní hranicí sazby nepřevyšující tři roky**, oddělení Služby kriminální policie a vyšetřování (SKPV) územních odborů krajských ředitelství, obvodních a městských ředitelství, prověřují trestné činy na které zákon stanoví trest odnětí svobody s **horní hranicí sazby převyšující tři roky** a oddělení Služby kriminální policie a vyšetřování krajských ředitelství prověřují trestné činy na které zákon stanoví trest odnětí svobody s **dolní hranicí sazby nejméně pět let**. Takže pokud prověřování provádí místní (obvodní oddělení), pak ohledání provádí jeden policista z tohoto útvaru (například ohledání prázdného parkovacího místa po odcizeném vozidle). Ve složitějších případech může požádat o součinnost kriminalistického technika (například krádež vloupáním do objektů). Pokud je věcně příslušný územní odbor krajských ředitelství SKPV (znásilnění, loupež, atd.) pak na místo činu vyjíždí výjezdová skupina SKPV, složená minimálně z vyšetřovatele, kriminalisty a kriminalistického technika. Podle specifík případu bývá přizván specialista (služební lékař, chemik, balistik), konzultant, popř. znalec (např. bezpečnost práce). Při prověřování případů v působnosti krajských ředitelství SKPV (vraždy, krádeže se škodou přes 5000000,- Kč., atd.) vyjíždí na místo stálá výjezdová skupina KŘ SKPV. Tato má v základní podobě stejné složení, ale přizvání specialistů nebo dalších policistů k součinnosti je mnohem pravděpodobnější.

Ohledání policisty z KŘ SKPV se samozřejmě velmi liší od ohledání policistou ze základního útvaru. Jde zejména o zkušenost provádějících policistů, neboť na základních útvarech pracují většinou mladí policisté s krátkou praxí, na rozdíl od zkušených detektivů z KŘ SKPV, kteří museli svůj talent a iniciativu několikrát prokázat, než se na danou pozici vypracovali. Dále je kvalita ohledání také ovlivněna motivací policistů, kdy je jistě zajímavější pracovat na případu vraždy v týmu elitních detektivů, než pracovat sám na případu vloupání do vozidla. V neposlední řadě jde také o vytíženost policistů. Policista základního útvaru za svou 24-hodinovou službu musí zpracovat (kompletní dokumentace, ne jen ohledání) mnohdy desítky případů „bagatelních trestných činů“, na rozdíl od policistů z SKPV, či policistů z KŘ SKPV, kteří vyjíždějí mnohem méně a na případu (nejen na ohledání) spolupracují. Důležitý je i osobní přístup policisty, který může ovlivnit výsledek

ohledání. Zde není důležité v které součásti policie pracuje, ale jak mu záleží na dopadení pachatele. Bohužel pracují u policie i lidé (a není jich málo) pro které je případ jen další číslo spisu které musí být zpracováno a na výsledku šetření jim pramálo záleží.

5. Závěr

Stejně jako má práce je členěna do části procesně-právní a kriminalistické, tak i závěrečné shrnutí práce takto rozdělím. Práci jsem koncipoval právě takto, neboť na danou problematiku je třeba pohlížet komplexně proto, že při ohledání a souvisejících činnostech se kriminalistika střetává s trestním právem procesním. Domnívám že díky své komplexnosti bude tato práce pro pochopení souvislostí popisované problematiky přínosem. Dále chci znovu uvést že jsem byl limitován doporučeným rozsahem práce, proto jsem zejména kriminalistickou část shrnul jen velmi stručně a v několika kapitolách popsal to nejdůležitější. Proto dále odkazuji zájemce na odborné kriminalistické publikace uvedené v seznamu literatury. Procesně-právní část jsem naopak rozvinul více, protože zejména situace kdy dotčená osoba nedá souhlas s ohledáním představuje na místě činu velký problém, jehož řešení není dostatečně právně vymezeno.

Základní problém tedy tkví v nedostatečné zákonné úpravě pravidel ohledání, za nichž lze tento úkon provést i proti vůli oprávněných osob, má-li být zasahováno do jejich ústavně garantovaného práva na ochranu soukromí. Neznamená to však, že by orgány činné v trestním řízení byly zbaveny všech prostředků, jimiž má být zajištěno splnění účelu trestního řízení. Využití těchto prostředků je však striktně omezeno jen na nezbytnou míru zásahu do nedotknutelnosti zmíněných ústavně zaručených práv, v míře nezbytné pro zajištění sledovaného účelu.

Podle výkladového stanoviska NSZ za situace, kdy policejní orgán má k dispozici důkazy zakládající důvodné podezření nasvědčující existenci bezprostředního nebezpečí zničení nebo znehodnocení stop nebo jiných důkazů, které se na místě činu nacházejí, je oprávněn vstoupit do obydlí i proti vůli jeho vlastníka nebo uživatele a setrvat tam, pokud toto nebezpečí není odvráceno a učinit všechna nezbytná opatření k tomu, aby aktuálně hrozící nebezpečí zničení těchto stop bylo odvráceno. Není však oprávněn činit žádné jiné úkony směřující k vyhledání dalších důkazů, ani zadokumentování důkazů již zjevně existujících, ledaže by hrozilo přímé, reálné a bez pochyb seznatelné nebezpečí, že bez jejich bezprostředního fyzického zabezpečení by došlo k jejich zničení, a tím i ke zmaření účelu trestního řízení. Provedení ohledání místa činu proti vůli oprávněné osoby je pak orgán činný

v trestním řízení oprávněn provést pouze tehdy, pokud má k dispozici rozhodnutí soudu o nařízení domovní prohlídky (§ 83 TŘ) či prohlídky jiných prostor či pozemků (§ 83a TŘ).

Z hlediska účelu trestního řádu vyjádřeného v ust. § 1 odst. 1 TŘ se jeví jako vhodnější volba alternativního právního názoru, kdy po vstupu na místo události, které je chráněno vlastnickými právy, policejní orgán provede ohledání jako úkon, kterému je každá z osob zúčastněných na úkonu trestního řízení povinna vyhovět, přičemž se vychází z právní fikce, že pokud dotčená osoba nevyjádří negativní stanovisko, tak platí její souhlas s úkonem.

Obě tyto výše popsané varianty řešení problému jsou však pouze složitou konstrukcí výkladů několika souvisejících ustanovení trestního řádu a myslím že by bylo na místě aby zákonodárce vymezil přesněji hranice přímo v ustanovení týkajícím se ohledání, což by nepochybně přispělo k právní jistotě v této oblasti práva.

V kriminalistické části jsem tedy stručně shrnul základní prvky ohledání místa činu jako důležitého institutu přípravného trestního řízení. Je třeba si uvědomit, že úkolem trestního řízení není jen pachatele zjistiť a dopadnout, ale také mu dokázat provedení trestního činu a následně ho za něj po právu odsoudit. Proto je zřejmé jak důležité je správné provedení prvního zásahu na místě činu a jeho zajištění, aby nedošlo k zničení či znehodnocení stop a dále následného ohledání místa činu, díky kterému budou zanechané stopy na místě činu zjištěny, zajištěny a zadokumentovány. Jakékoliv zanedbání, opomenutí nebo přehlédnutí na místě činu má negativní důsledky pro celkový průběh trestního řízení. Proto jsem se snažil postihnout podstatné aspekty a postupy na místě činu, tak jak by měly být správně provedeny. Nakonec jsem do této práce zahrnul také několik postřehů z mé policejní praxe.

Použitá literatura:

Císařová D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008.

Hlaváček, J., Protivínský, M., a kol.: Praktická kriminalistika, Praha: KÚ PČR, 2007.

Chmelík, J., Ohledání místa činu. Praha: MV ČR, 1995.

Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní, 1. vydání. Praha: Leges, 2010.

Krejčí, Z.: Zamyšlení nad jedním problémem při ohledání, In *Kriminalistický sborník 1/2011*, Praha: KÚ PČR, 2011.

Musil J., Konrád Z., Suchánek, J.. Kriminalistika. 2.vydání. Praha. 2004.

Pješčák, J., Bělkin, S., a kol.: Kriminalistika I, Praha: VŠ SNB, 1985.

Straus J. a kol.: Kriminalistická taktika, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005.

Šámal, P. a kol.: Trestní řád – komentář, díl I., 5. vydání, Praha: C. H. BECK, 2005.

Výkladové stanovisko NSZ č. 1 ze dne 05. 06. 2008. In. *Sbírka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství*, Brno, 2008.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 100/2001, ke kriminalisticko-technické činnosti

Závazný pokyn Policejního prezidenta č. 30/2009, o plnění úkolů v trestním řízení